

Pedagogisch dossier

Een vermoeden van kindermishandeling, wat dan?

Team Vertrouwenscentum Kindermishandeling Vlaams-Brabant

Dit dossier is een bijlage bij:

KINDERSURPRISE

Een filmverhaal voor tieners over emotionele kindermishandeling gezien door de ogen van jongeren

Een realisatie van De Voormat i.s.m. het VK Vlaams-Brabant

Scenario: Lara Taveirne

Regie: Nico Van de Velde en Ruth Bastiaensen

De inhoud van deze film is bedoeld voor tieners en helpt hen de weg te vinden bij het signaleren of aanpakken van (een vermoeden van) kindermishandeling. Aangezien het geen gemakkelijk onderwerp is bevelen we sterk aan de projectie te ondersteunen door een groepsgesprek. Bijgevoegde informatie kan daarbij een hulp zijn.

info@vkvlaamsbrabant.be

Inhoudsopgave

Veerle Beel over Kindersurprise in de Standaard (06/05/2009).....	1
De film vertonen in een klasgroep	3
Een vermoeden van kindermishandeling, wat dan?	6

Veerle Beel over Kindersurprise in de Standaard (06/05/2009)

Slachtoffers vertonen geen blauwe plekken

Slachtoffers vertonen geen blauwe plekken

OPWIJK - De 16-jarige Valerie heeft een vriend, Sam, en zingt in een bandje. Ze moet ook veel voor haar jongere broertje zorgen, want haar ouders zijn niet vaak thuis. Dat is het uitgangspunt van de film Kindersurprise, die jongeren wil laten zien wat emotionele mishandeling inhoudt.

Van onze redactrice

De film, die 35 minuten duurt, tast de grens af tussen wat nog min of meer als 'normaal' kan worden beschouwd en wat over de schreef gaat. Valerie lijkt een gewone tiener die misschien wat veel verantwoordelijkheid krijgt, maar toch gelukkig is met Sam. En moeten alle vaders en moeders soms niet heel veel werken? 'Vraag het maar aan je moeder, zij is daar beter in', zegt haar vader. 'Zie je niet dat ik aan het bellen ben!' verzucht haar moeder. Materieel komt Valerie niets te kort, en ze heeft ook nog nooit een tik gekregen. Het is uiteindelijk haar vriend Sam die op school een film over het Vertrouwenscentrum ziet, en op een dag zijn stoute schoenen aantrekt en bij dat centrum gaat aanbellen.

Valerie is daar allesbehalve blij mee: waar moet hij zich eigenlijk mee? En het is toch normaal, dat ze voor haar eigen broertje helpt zorgen? Want ze ziet hem graag! En haar ouders zijn toch geen criminelen, zeker! Precies dezelfde argumenten die haar ouders bij het eerste contact met het Vertrouwenscentrum als verweer zullen opwerpen: ze hebben hun dochter nog nooit een klap gegeven.

'Emotionele mishandeling komt het meest voor, maar is het minst goed gekend bij het publiek. Liefst 40 procent van de meldingen bij Vertrouwenscentra passen onder die noemer', zegt de kinderpsychiater Peter Adriaenssens, die het Vertrouwenscentrum van Leuven leidt.

'Bij emotionele mishandeling zit de pijn vanbinnen. Het kan gaan om verbaal geweld: vernederen, kleineren, belachelijk maken. Of om het onthouden van affectie. Of om het wegnemen van vrienden, een geliefd huisdier of een favoriet kledingstuk. De symptomen zijn dus niet zo duidelijk, het slachtoffer vertoont geen blauwe plekken', zegt Adriaenssens. 'Daarom wilden we rond dit thema een film maken. We wilden jongeren ook laten zien dat ze hulp kunnen vinden. Maar we hebben de uitwerking ervan helemaal aan de jonge filmploeg overgelaten.'

De actrice Ruth Bastiaensen ('Leen' in de VTM-soap Familie) koos twee jonge acteurs uit zonder noemenswaardige acteerervaring: Mattias Van Meirvenne en Ellen Van Gaever spelen de hoofdrollen. Nico Van de Velde van het jonge productiehuis De Voormat, die de film op acht dagen tijd draaide, zegt: 'Ik heb zelf maar slechte herinneringen aan saaie, educatieve documentaires op school, dus zoiets mocht het zeker niet worden. We hebben met deze film voor fictie gekozen.'

'Misschien zijn er wel mensen die zullen denken: "Is dit nu mishandeling?, Ook wij vonden het moeilijk. Ik heb thuis ook moeten helpen met de afwas en zo. Maar het verhaal gaat toch verder dan dat. Jongeren die kijken, moeten niet ineens allemaal denken dat ze emotioneel mishandeld worden.'

'In de film hebben de ouders wel erg weinig tijd voor hun dochter, maar het gaat niet alleen om tijd', zegt de Leuvense teamcoördinator Liesbet Smeyers. 'Het gaat ook om betrokkenheid: deze ouders zijn er zelfs niet als ze wel thuis zijn. Dat is een symptoom van onze tijd: iedereen heeft het zo druk, dat het gevaar dreigt dat men alleen nog met zijn eigen besognes bezig is.'

Valerie uit de film beseft dat er iets moet gebeuren wanneer ze haar broertje op een dag bij een druk kruispunt aantreft, waar hij met zijn fietsje alleen naartoe is gepeddeld. 'Een realistische wending', zegt Smeyers. 'We hebben dat recent nog meegemaakt. Geregeld krijgen we meldingen van jonge kinderen die blootsvoets en in pyjama op straat lopen.'

Het verhaal speelt bewust niet in een achtergesteld milieu, waardoor het des te scherper onder het vel van de kijkers kruipt.

'Kindersurprise' werd gisteren vertoond in Opwijk, waar het Vertrouwenscentrum HOV-Rand de deuren opende. Dat is een tweede vestiging van het Vertrouwenscentrum Leuven, dat mikt op de inwoners van Halle-Vilvoorde.

De film zal worden vertoond in scholen in Vlaams-Brabant en is ook te koop. Info: 016-30.17.30. Fragmenten zijn te zien op onze website.

www.kindermishandelingleuven.be

www.standaard.be/video

De film vertonen in een klasgroep

Kindermishandeling is een complex thema. Wie met dit thema aan het werk gaat maakt vaak emotionele reacties los die niet altijd gemakkelijk te plaatsen zijn. Als leerkracht zal je dat ook tegenkomen. Het thema schrikt sommigen misschien af, terwijl het anderen kan motiveren om meer open te staan voor signalen van kindermishandeling. Het is in ieder geval belangrijk om reacties te herkennen en erkennen; je weet als leerkracht immers niet op voorhand wat de achtergrond is van al je leerlingen. Om de mogelijke reacties bij de leerlingen in een ruimer kader te plaatsen, sturen we samen met de DVD ook tekstmateriaal mee dat je als leerkracht kan gebruiken om samen met hen aan de slag te gaan en achtergrond te hebben. Wie er nog dieper op wil ingaan, vindt achteraan het artikel enkele bruibare referenties. Houd hierbij in ieder geval rekening met een aantal factoren:

- Als we starten vanuit een brede definitie van kindermishandeling (zoals ook in de film tot uiting komt) zullen de meeste jongeren aangeven iemand in hun omgeving te kennen die hetzelfde heeft meegemaakt. Soms verwijst deze uitspraak ook naar iets dat ze zelf kennen, maar het is meestal makkelijker om over 'anderen' te kunnen praten.
- Anderen houden het liever op een enge definitie om het zo voor zichzelf hanteerbaar te maken. De uitspraak "ja maar dan is zowat alles kindermishandeling" verwijst naar deze visie. Het is voor jongeren (én volwassenen!) moeilijk om aan te nemen dat we misschien allemaal voorbeelden hebben in onze dichte of persoonlijke omgeving.
- Zorg dat je in je achterhoofd houdt dat jongeren op twee sporen luisteren: wat wordt er gezegd en wat zou een samenleving of volwassene doen in desbetreffend geval .
- Houdt tijdens het gesprek rekening met het feit dat er jongeren zijn die hierover niet willen praten. Probeer dit te respecteren. Geef in ieder geval op voorhand aan bij wie en wanneer jongeren een persoonlijk gesprek kunnen hebben indien ze dit naar aanleiding van dit thema nodig hebben.

Jij kent ongetwijfeld jouw klasgroep het best. We weten dat leerkrachten heel vertrouwd zijn met diverse methodieken om in gesprek te gaan. Toch geven we graag een viertal suggesties die als voorbeeld kunnen gebruikt worden.

Suggestie 1: over de definitie

Achtergrond: wat we kindermishandeling noemen is niet gemakkelijk af te bakenen. Bovendien hanteren justitie (wat staat er in de strafwet) en hulpverlening ook nog verschillende definities met andere uitgangspunten. Daarnaast behandelt de film de moeilijkste vorm van kindermishandeling (emotionele verwaarlozing).

Het doel is hier dat er wordt nagedacht over dit thema en dat de leerlingen verschillende perspectieven horen: zo verruimen ze hun blik.

Oefening:

- Verdeel de klasgroep in kleinere groepen en laat de leerlingen nadenken over wat voor hen kindermishandeling is. Wanneer benoemen zij iets als kindermishandeling? Laat hen kernwoorden op een blad schrijven en dit verduidelijken voor de andere groepen. Zijn er groepen met dezelfde trefwoorden? Waar ligt het punt van discussie? (kan je verder met het stukje begrippen en kaders van de bijgevoegde tekst?)
- Toon pas na de discussie de DVD. Herneem de groepjes. Waar horen ze gelijkenissen, verschillen? Wat denken ze over de kijk op kindermishandeling die in de film aan bod komt?

Suggestie 2: over hulp aan anderen

Achtergrond: “Jongeren moeten gerespecteerd worden en zijn wijs genoeg om op te komen voor zichzelf”. Hoe denken de leerlingen over deze uitspraak als ze nadenken over verschillende vormen van kindermishandeling? Werken dan dezelfde principes? (Zie ook in de scène in de film waar Sam er bij Valerie op aandringt om hulp te zoeken.)

Het doel is hier opnieuw de blik te verbreden. Hoe algemeen geldend zijn onze uitspraken? Kunnen we er rekening mee houden dat de achtergrond van iemand ook bepalend kan zijn voor diens gedrag? Moeten we dan alles begrijpen?

Oefening:

- Verdeel de klasgroep in kleine groepjes Vraag of iemand nadien verslag wil geven van wat er in het groepje besproken is.
- Zoals we zien in de film durven of kunnen vele jongeren moeilijk praten over wat er thuis misloopt. In de film is het het vriendje van Valerie dat haar toch met zachte dwang tot bij het VK brengt. Hoe kijken jongeren daarnaar? Wat denken zij daarvan? Wat zouden zij in dit geval gedaan hebben? Als ze een antwoord geven denken ze dan vooral aan de positie van Valerie of kunnen ze zich ook inleven in de positie van Sam die zijn vriendin wil helpen?
- Wat als iemand echt niet wil dat er hulp van buitenaf gezocht wordt? Kunnen de leerlingen dan toch nog andere dingen bedenken die helpend, verzorgend kunnen zijn? (af en toe een sms, een kaartje, wandeling, spel?)

Suggestie 3: over invloed van emoties op gedrag

Achtergrond: slachtoffer zijn van kindermishandeling brengt vele emoties met zich mee en dat uit zich in diverse gedragingen die we signalen noemen. Schuld, schaamte, machteloosheid, niemand kunnen vertrouwen vertalen zich dan in niet kunnen praten, bang zijn van nauw contact, zich stoer voordoen, agressief taalgebruik, anderen niet toelaten... Kunnende leerlingen zich inleven in een emotie en het effect hiervan op hun gedrag

inschatten? Krijgen ze mee zicht op hoe snel algemene uitspraken gedaan worden over emoties en gedragingen van anderen?

Oefening:

- Maak kleine groepjes en laat de leerlingen nadenken over schuld, schaamte en machteloosheid.
- Is het moeilijk om hier over na te denken? Is het gemakkelijk om hierover te praten? Wat maakt het hier moeilijk? Denk je soms na over de betekenis van signaalgedrag bij iemand? Als je een vermoeden hebt dat iemand in de knoei zit, zou je dan naar hem of haar toestappen?
- Kunnen de leerlingen concreet aangeven waar en hoe hun emoties invloed hadden op hun gedrag? Werd dit gedrag door anderen begrepen?

Suggestie 4: een netwerk leren gebruiken

Doel: Zicht ontwikkelen op meerdere diensten die hulp kunnen bieden aan jongeren in geval van moeilijkheden. Concretiseren van die instellingen. Nadenken over wat de jongeren zelf nodig zouden hebben van anderen die iets voor hen willen doen.

Oefening: je kent iemand die in nood zit, dat zie je aan signalen. Hier kan je zelf een aantal voorbeeldsignalen geven die dicht bij hun leefwereld zitten.

- Is er iemand binnen de school die jouw vertrouwen zou krijgen om hierover in gesprek te gaan (andere leerlingen, leerkracht, directie, clb?)
- Zoek op internet welke diensten je kan vinden die zich richten op hulpverlening aan jongeren. Kan je ook vinden hoe die te werk gaan?
- Zoek een centrum in je eigen regio dat zich specifiek richt op slachtoffers van kindermishandeling. Hoe zou je dat centrum kunnen contacteren? Zou je deze stap ook zetten? Waarom wel of waarom niet?

Een vermoeden van kindermishandeling, wat dan?

Team Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Vlaams-Brabant

Eén op tien kinderen is slachtoffer van een of andere vorm van kindermishandeling. Waarschijnlijk is dit een ernstige onderschatting. Ruim 15% van de vrouwen vermeldt seksueel misbruik in de jeugd. Tot 35% van de kinderen zijn in hun jeugd getuige van geweld. En bij 80% gaat het om ervaringen in de gezins- en vriendenkring. Toch zegt slechts 14% van de leerkrachten ooit een slachtoffer opgemerkt te hebben. De kinderen waarover een vermoeden bestaat dat zij slachtoffer zijn en die ons bekend zijn, vormen dus slechts het topje van de ijsberg.

Meer dan ooit probeert men de ogen te openen voor deze realiteit, vanuit de kennis dat tijdig helpen goede resultaten geeft. Maar dat brengt heel wat vragen met zich mee. Hoe merk je dat er iets misloopt, wat kan je geloven, waar begin je, wie helpt er? Er bestaat niet één eenvoudig stappenplan dat alles omvatten kan. Ieder verhaal is verschillend. En het is altijd complex. Er zijn echter wel enkele rode draden die vastgehouden kunnen worden. Die komen hier aan bod.

Waarover gaat het?

De begrippen:

Elk onrecht tegen kinderen is in feite kindermishandeling. Leerlingen hebben recht op iemand die stilstaat bij hun beleving van wat zich voordoet met een ouder, een leerkracht, een leeftijdgenoot. De definitie van kindermishandeling wil dit recht van kinderen en jongeren weergeven door een ruime interpretatie te geven.

“Kindermishandeling en -verwaarlozing is iedere situatie waarin het kind het slachtoffer is van geweld van fysieke, psychische of seksuele aard, en dit passief of actief.”¹

We spreken van verschillende vormen:

- Lichamelijke kindermishandeling en -verwaarlozing: dit zijn alle verwondingen die niet het gevolg zijn van een ongeval. Dat gaat van beperkte letsels, zoals blauwe plekken, tot ernstige verwondingen en overlijden. Bij verwaarlozing gaat het om onvoldoende lichamelijke zorg voor het kind.
- Seksueel misbruik: in een sfeer van emotionele chantage, relationeel overwicht, druk of geweld voelt het kind zich gedwongen tot seksuele contacten (seksuele handelingen, tonen genitaliën, ongewenste strelingen...)

¹ Adriaenssens, Ivens, Smeyers en Vanbeckevoort. *In vertrouwen genomen*. Lannoo, Tiel: 2000, p.79.

- Emotionele mishandeling en verwaarlozing: dit varieert van onvoldoende aandacht tot pesten, vernederen, onredelijke verwachtingen.

De kaders

Deze ruime definitie is een hulpverleningsdefinitie. Het geeft de mogelijkheid om in een zeer vroeg stadium van ongerustheid en signalen na te kunnen denken over hulp en zorg. Vaak is dat nog het moment waarop er geen harde bewijzen voorhanden zijn. Dit vormt een verschil met de visie van de strafwet die een striktere definitie hanteert. Zij vertrekt voornamelijk van feiten en bewijsmateriaal om de waarheid te achterhalen en de dader te kunnen straffen.

Zowel hulpverlening als justitie willen dat geweld stopt. Voor beide kaders geldt dat hulp aan een kind in nood de verantwoordelijkheid is van ieder die met een kind of jongere in contact komt. Beiden hebben echter verschillende mogelijkheden en beperkingen om dit doel te realiseren; zij zullen elkaar dus vaak nodig hebben.

Waarom tussenkomen?

Het kind is in ontwikkeling.

Kinderen die mishandeld worden, krijgen geen gezonde voorbereiding op het leven als volwassene, op een zelfstandig, evenwichtig leven. De kostprijs is hoog. Zij worden getroffen in hun kansen om vanuit veilige hechting en verbondenheid te ontplooiën tot autonome volwassenen. Zelfs de normale ontwikkeling van de hersenen loopt risico op verstoring. Alle energie gaat naar overlevingsstrategieën. De kinderen zitten gevangen in een spiraal van moeilijkheden. Dit belast hun toekomst met een hoog risico voor problemen zoals psychiatrische stoornissen, opnieuw slachtoffer worden, of zelfs de ontwikkeling van dadergedrag. Gelukkig weten we dat er ondanks deze risico's slachtoffers zijn die redelijk ongeschonden opgroeien.

Omwille van de ernst van de schade.

Uit onderzoek weten we dat de kans op blijvende schade groter wordt:

- naarmate de mishandeling op jongere leeftijd start,
- naarmate de feiten die gepleegd werden ernstiger zijn,
- naarmate het geweld langer duurde,
- naarmate de plicht op geheimhouding sterker was,
- naarmate de dader een vertrouwd persoon is voor het kind

Hulpverlening is beschermend.

Onderzoek wijst aan dat volgende factoren de schade beperken:

- een hulpverlenende tussenkomst in de jeugdijaren,
- terugkeren met het gezin naar een veilig samenleven,
- het steunen van het kind,
- contact houden met leeftijdgenoten,
- contact houden met een veilige, affectieve, zorgende volwassene.

Er blijken dus heel wat invalshoeken te zijn van waaruit steun en bescherming opgebouwd kunnen worden. Zo kan de persoonlijkheidsontwikkeling van kinderen nog in de gunstige zin bijgestuurd worden als er weer een stabiele gezinssituatie tot stand komt, gekenmerkt door veiligheid en duidelijke en rechtvaardige leefregels. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn na het optreden van een vertrouwenspersoon, bijvoorbeeld een leerkracht. Verder blijkt ook het blijvende contact van kinderen-slachtoffers met leeftijdgenoten een belangrijke hulp om de ontwikkeling zo dicht mogelijk bij de realiteit te houden. Steunend is ook het aanmoedigen van het kind, zonder te vervallen in overdreven optimisme of het steeds weer beklemtonen van het positieve in het kind. Het gaat hier eerder om een wat realistische houding die het kind zoveel mogelijk steunt in zijn krachten en mogelijkheden naast de dingen die moeilijker verlopen.

Kindermishandeling 'zien'

Kinderen uiten ervaringen van mishandeling zelden spontaan. Dit merken we nog sterker als het over de eigen thuissituatie gaat. De hardnekkigheid van het stilzwijgen is een universeel gegeven. Wachten op duidelijke verhalen of evidente feiten die een tussenkomst mogelijk zouden maken, betekent dat er in realiteit uiteindelijk geen hulp op gang komt. Toch is er slechts een kleine minderheid van de kinderen waar letterlijk niets op te merken valt. Bij de meeste 'lekken' er signalen, en praat het lichaam voor hen. Dat zijn signalen die, als ze door iemand opgevangen en geïnterpreteerd worden, het begin kunnen vormen van het werken met een vermoeden. Hier zit de kans om ongerustheid over of een vermoeden van kindermishandeling om te zetten in een zoeken naar hulp of verandering.

Welk traject wordt best gevolgd?

1. Vertrouw je gevoel 'hier is iets niet pluis'

Wie niet betrokken is op kinderen, zal nooit kindermishandeling zien. Wie zich te sterk door emoties laat leiden, wordt overspoeld door een vermoeden van mishandeling en laat zich te snel verleiden tot krasse uitspraken en onzorgvuldige strategieën.

Een ongerust gevoel over een kind zou altijd moeten leiden tot een breed kijken naar het kind in zijn ontwikkeling en context. Dit betekent dat verdere informatie nodig is om de ongerustheid te kunnen interpreteren. Het eerste gevoel 'hier is er iets mis' is de basis voor de uitbouw van deskundige interacties met het kind en zijn omgeving.

2. Maak je gevoel concreet door signalen bij elkaar te zetten

De signalen van kindermishandeling zijn meestal niet specifiek. Ze zouden immers even goed kunnen wijzen op stress ten gevolge van oplopende conflicten tussen ouders. Het is goed om te kijken naar verschillende domeinen als signalen bij elkaar worden gezet:

- Taal: wat zegt het kind, vertelt het zelf iets over moeilijkheden...
- Gedrag: wat doet het kind, toont het zich onrustig, geagiteerd, lusteloos...
- Lichaam: zien we letsels, zijn er lichamelijke klachten...
- Symbolen: wat toont het kind in spel of tekeningen...

Dit laat toe om:

- ruim te kijken naar een globaal functioneren en dus na te denken over wat ongerustheid versterkt en wat er nog goed loopt.
- een idee te krijgen van de impact van opgemerkte signalen op de ontwikkeling van het kind.
- om je eigen vermoeden beter te expliciteren. Waaraan denken we als we het geheel samen zetten?
- gemakkelijker in overleg te gaan met collega's, eventueel met hulpverleners.

3. Bekijk de signalen in hun context

Wie naar een kind kijkt en luistert, moet er zich van bewust zijn dat deze observaties zich altijd afspelen in een specifieke context. Zo zal een leerkracht geen lichaamsonderzoek doen, maar hij zal wel observatiegegevens hebben over het functioneren van het kind in een groep leeftijdsgenoten. De huisarts of schoolarts heeft die laatste observatiemogelijkheid dan weer niet, wel die van een klinisch onderzoek en van de kennis die hij heeft van de (al dan niet medische) geschiedenis van het gezin. Of de leerkracht Nederlands ziet een jongere die heel teruggetrokken is, nauwelijks deelneemt aan het klasgebeuren en met moeite reageert op

aanmoediging, terwijl de leerkracht LO dan weer lovend is over de actieve inzet in zijn lessen.

Dit soort elkaar schijnbaar tegensprekende observaties leidt nogal eens ten onrechte tot discussies over 'wie nu de juiste observatie deed'. De waarheid is dat de verschillende getuigenissen waar zijn, elk in zijn context.

4. Overleg binnen de school over je observatie

Wie signalen toelaat en een vermoeden opbouwt, voelt altijd wat voor een emotioneel impact dit op hemzelf heeft. Wie in overleg gaat vermijdt het risico op overspoeld worden (en dus op overreageren) of op afhaken (en dus niets doen). Als anderen (collega, directie, CLB...) je vermoeden delen, is de kans erg groot dat het inderdaad om signalen van kindermishandeling gaat.

Kinderen doorlopen vaak een hele schoolcarrière in één schoolgemeenschap. Dat heeft het voordeel dat men vragen en ervaringen rond dat kind toetsen kan aan collegae. Als de leerkracht van het voorbije schooljaar zegt: "jaja, ik heb me ook vaak afgevraagd of er wat met Bart aan de hand is," dan wordt een eigen vermoeden reeds wat gesterkt.

Kinderen die mishandeld worden, zijn doorgaans reeds jaren slachtoffer. Velen hadden een vermoeden, maar deden er niet veel mee. Als leerkrachten vaststellen dat zij met meerdere een vermoeden delen, moet hen dat overtuigen om naar de volgende stap over te gaan.

Niet altijd krijgt men bevestiging. Directie en leerkrachten kunnen schrikken van de vragen van hun collega. "Je kan er in vele gezinnen aan denken, maar zeker niet daar", zijn vaak gehoorde antwoorden. "Het is mogelijk, maar niet zeker."

Kindermishandeling heeft meestal plaats in de besloten sfeer van de gezinskamer, waar er geen getuigen zijn. Dat geldt in het bijzonder voor seksueel misbruik. Sommige kinderen tonen slechts aan één persoon signalen van mishandeling. Zij zijn zo wantrouwig dat ze de wereld van de volwassenen opgesplitst hebben in een hele grote groep verdachte mensen, en een heel klein groepje van vertrouwelingen. Eén leerkracht kan dus best dingen opmerken, die anderen tot dan toe ontgaan zijn. Toch blijft erover praten met directie en collegae een essentiële stap.

Als mensen respectvol naar elkaar luisteren, weten twee meer dan één. Bewijzen zoeken, de waarheid willen kennen, hoort in dit overleg niet thuis. Dat is niet de opdracht van een school, noch van hulpverlening. Het vermoeden bespreken en de verruiming vanuit het overleg met anderen volstaat om de volgende stap te zetten.

5. Overleg ook met het CLB

Elke school kan beroep doen op het Centrum voor Leerlingbegeleiding verbonden aan zijn school. Zij zijn als hulpverleners de bevoorrechte partners om te betrekken in dit thema. Zij kennen de sociale kaart in een regio, zijn getraind en hebben vaardigheden in gespreksvoering. Bovendien kennen zij de schoolcontext goed en hebben zij soms net iets meer afstand om mee na te denken en een goede planning op te bouwen. Zo een planning zal best rekening houden met het tempo van het kind. Tenminste als de veiligheid niet onmiddellijk in gevaar is.

Er zijn signalen, er is een vermoeden. Je zet een concrete stap. Waar let je op?

1. Is er tijdsdruk?

In het algemeen genomen: **nee!**

Weet dat signalen van kindermishandeling algemeen genomen 4 tot 6 jaar getoond worden vooraleer ze ernstig genomen worden. Wat je ziet is echt niet recent begonnen. Er is dus tijd om na te denken en goed te plannen. Geen kind is gebaat met onbezonnen actie. Let wel: hiervoor moet je een omschreven tijd voorzien. Zorg ervoor dat 'uitstel' geen 'afstel' wordt.

Soms wel!:

- Bij letsels moet onmiddellijk opgetreden worden. Overleg in deze situaties altijd met de schoolarts ook als er onzekerheid is over de oorsprong. Ook de huisarts of het VK kunnen hierbij helpen.
- Een leerling laat horen niet meer naar huis te willen. Dan moet je onmiddellijk handelen. Neem contact met de ouders als dat mogelijk is, of overleg met het CLB of het VK.

2. Gesprek met het kind, waar let je op?

We weten dat een kind uit zichzelf niet vlug praat over moeilijkheden. Dat betekent echter niet dat er geen gesprek mogelijk of nodig is.

De volwassene dient zelf het initiatief te nemen en het doel is de eerste stap te zetten in het laten horen van eigen zorg en mogelijkheden.

In dit gesprek houd je best rekening met een aantal aandachtspunten:

- Zorg dat het kind duidelijk weet wie je bent en laat horen wat je na het gesprek gaat doen. (bv. *ik ga nadenken wat ik voor jou kan doen, ik kom morgen terug*)

met je praten, ik ga overleggen met mensen waarvan ik weet dat ze ouders kunnen helpen...)

- Praat vooral zelf en stel niet te veel vragen. Vertaal je eigen ongerustheid niet meteen exclusief in termen van mishandeling, blijf opening geven op de veelheid van achtergronden die een rol kunnen spelen in het gedrag of andere observaties die je van het kind hebt. Een kind hoort zo dat je aan vele mogelijkheden denkt en begrijpt dat het hiervoor dus ook bij jou terecht kan.
- Maak geen beloftes die je niet kan waarmaken. Een kind is hiervoor bijzonder alert en zal eens te meer achterblijven met de idee dat volwassenen niet te vertrouwen zijn.
- Beloof geen totale geheimhouding. Het is nodig dat je zelf in overleg gaat om stappen te kunnen zetten. Discretie kan je wel beloven en is altijd aangewezen. Vraag omgekeerd nooit geheimhouding aan het kind over jouw gesprek.
- Maak geen strijd over 'de waarheid'.
Is alles letterlijk waar wat de jongere vertelt? Die vraag moet ons niet bezighouden. Wat jij doet is geen gerechtelijk speurwerk, maar wel een aanzet geven om op zijn minst iets te doen met verontrustende signalen. Vergeet niet dat ook een 'gedeeltelijke waarheid' nog altijd waarheid is!
- Kinderen zijn over het algemeen loyaal aan hun ouders. Verwacht geen verhalen die deze loyaliteit aantasten. Een kind moet vooral horen hoe jij kijkt naar en denkt over mogelijke hulp.
- De boodschap moet zijn dat jij gelooft in hulp en dat je zal helpen dit te organiseren. Kinderen van de lagere schoolleeftijd kan je geen verantwoordelijkheid laten dragen over al dan niet te zetten stappen, maar ook in het middelbaar kunnen jongeren best wat hulp gebruiken om bepaalde stappen te kunnen zetten.
- Jongeren kunnen terugkomen op een eerder gegeven verhaal van moeilijkheden. Meestal toont dit iets van hun verwarring en hun angst over mogelijke gevolgen. Ze testen op die manier ook hoe snel een volwassene een moeilijk thema terug loslaat.

3. Gesprek met de ouders, waar let je op?

Bij geweld in gezinnen weten vele ouders dat er wat misloopt thuis en zijn zij bereid in een respectvol gesprek een gepaste verwijzing voor hulp te aanvaarden.

Het kan nooit de bedoeling zijn dat de leerkracht de diagnose van kindermishandeling in confrontatie met ouders stelt. Het voordeel van een vermoeden is dat men zich vrijer voelt in het oudergesprek. Zodra men 'zekerheid' heeft over kindermishandeling kleuren onze emoties onze tussenkomsten, en is de kans kleiner dat de ouders zich onpartijdig benaderd voelen.

Wie een vermoeden heeft, nodigt best de ouders uit op een gesprek. De ingangspoort is dan de algemene bezorgdheid van de leerkracht.

Ook hier zijn er belangrijke aandachtspunten:

- Bekijk de ouders als partners. Zonder de ouders moet het kind een veel langere weg naar herstel afleggen. Mét de steun van een ouder is er veel gewonnen. Dat wordt dus best altijd eerst geprobeerd.
- Handel voorzichtig en vertel niet zomaar aan ouders wat het kind je toevertrouwde. Probeer vooral aan ouders duidelijk te maken dat je redenen hebt om je zorgen te maken, dat het nodig is dat er vanuit hulpverlening met meer tijd en onderzoek naar het kind gekeken wordt.

Een voorbeeld: "Uw zoon is op korte tijd zo moeilijk geworden in de klas, ik hoef mijn rug maar te draaien, en hij steekt iets uit. Ik weet niet hoe ik dat begrijpen moet. Zijn er volgens jullie zaken op school of thuis die een rol spelen?", of "Annelies is zo stil, ik maak me echt zorgen. Het lijkt wel dat ze depressief is. Aan mij wil ze niets zeggen, daarom dat ik eerst eens met u erover praat. Hebt u enig idee wat er aan de hand is?"

- Sommige ouders brengen een antwoord dat meteen heel wat verklaart. Zo kunnen er echtelijke spanningen zijn, of financiële moeilijkheden of gebeurtenissen die de sfeer in het gezin belasten. Vaak gaan de ouders ten dele in op de geschetste problemen.

Een voorbeeld: ouders reageren door te wijzen op schoolse aspecten van het probleem. "er is te weinig discipline in de klas", "slechte vrienden"..., om dan met een bocht een klein stukje van de thuissituatie te benoemen.

Moeder: "Ik moet nu wel zeggen dat mijn man overdrijft als het rapport ondertekend dient te worden, hij zou haar een beetje moeten steunen, maar in de plaats daarvan kleineert hij haar",

Vader: "Je overdrijft",

Moeder: "Dat is niet waar, de huisdokter heeft het ook gezegd",

Vader: "Het grootste probleem is dat ze te weinig huiswerk mee naar huis krijgen, ze worden lui", Moeder: "Daar is wel wat van aan"....

In een verhaal zoals hierboven geschetst geven de ouders een partiële erkenning van de moeilijkheden en op die manier bieden ze een opening voor een hulpverlenend gesprek. Het doel van het gesprek met de ouders moet namelijk zijn hen te motiveren voor een gepaste verwijzing of hun toestemming hiervoor te krijgen.

Als de leerkracht de ouders kan motiveren om over hun kind te gaan praten met het CLB-team dan is er heel wat bereikt. Sommige ouders zijn meteen verwijfsbaar naar een dienst Geestelijke Gezondheidszorg met een kinderequipe. Het is de verantwoordelijkheid van deze diensten om in te staan voor het maken van een hulpverleningsplan.

Wat als het gesprek misloopt?

Ongeveer zeven op tien ouders gaan in op een hulpverleningsaanbod. Bij drie op tien loopt het dus anders: de ouders blijven weg, gaan niet in op de vraag van de leerkracht naar een gesprek, of komen wel, maar dan enkel om zich boos te maken. Het zijn gezinnen die heel angstig zijn om hun problemen benoemd te horen. Zij wapenen zich tegen de angst door zich te verbergen achter agressie.

Blijf in dit geval niet eindeloos proberen.

Loopt het contact vast? Is er geen vordering? Reageert een ouder dreigend op uw aanbod? Neem dan contact voor overleg met het CLB of het VK.

4. Waar let je op voor jezelf?

- Blijf realistisch in wat je kan bieden. Laat horen wanneer je beschikbaar bent maar wees niet onbegrensd!
- Hou jezelf vast, en dus: overleg met anderen!
Een vermoeden van kindermishandeling hanteer je nooit alleen. Dat is een kunstfout. Praat met een vertrouwenspersoon, vergeet je leiding niet te betrekken. Neem contact met de structuren die in de school aanwezig zijn; het CLB is de partner bij uitstek om je te helpen en eventueel verder te oriënteren.
- Laat je dragen én begrenzen.
Anderen zijn niet enkel nodig om te steunen, maar evenzeer om de initiatieven die je wil nemen te structureren. Wat is haalbaar binnen een onderwijscontext, tot waar handel je op een verantwoorde en deskundige manier, hoe uitvoerbaar is je plan: in dialoog met een vertrouwenspersoon krijg je er een beter zicht op.

5. In gesprek met het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK), waar let je op?

Het treinstel wordt steeds langer. Alles is begonnen met die leerkracht die een vermoeden van kindermishandeling opbouwde vanuit één of enkele signalen bij een kind. Aan deze locomotief worden opeenvolgende wagons gehecht, in ieder station waar de informatie en/of hulpverlening vastliep wordt een nieuwe wagon aangehecht. Wat absoluut vermeden moet worden is dat de trein tot stilstand wordt gebracht, voor er een werkbaar station bereikt is. Vaak worden heel wat verdienstelijke inspanningen te vroeg stop gezet, omdat men onderweg de hoop op resultaat verliest. Op ieder niveau van de geschetste tussenstappen dient men zich verantwoordelijk te voelen voor de informatie die men heeft, en voor de jongere. Zo kan het nodig zijn om contact te nemen met het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling.

Het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling is in uitvoering van het Besluit van de Vlaamse Executieve een centrum voor hulpverlening bij kindermishandeling.

Het besluit bepaalt dat het centrum gespecialiseerd is in volgende opdrachten:

1. De deskundige ondersteuning van hulpverleners die in hun eigen werksituatie met situaties van kindermishandeling worden geconfronteerd.
2. Hulpverlening coördineren en waar nodig zelf contact nemen met de kinderen, jongeren en hun gezin om de nodige hulp te organiseren. Ook andere belangrijke partners rond het gezin kunnen hierin betrokken worden.
3. Het sensibiliseren en bewustmaken van hulpverleners, onderwijsmiddelen en het publiek voor de problematiek van kindermishandeling met het oog op een efficiënte detectie.

Verder vereist de wetgever dat het VK een permanente en laagdrempelige bereikbaarheid heeft. Buiten de werkuren is in noodsituaties een wachtfunctie telefonisch oproepbaar. Per provincie wordt een dergelijk centrum gesubsidieerd en erkend door Kind en Gezin, die ook voor de inspectie van de centra instaat. Er bestaat geen meldingsplicht, wel een meldingsrecht. In de praktijk werkt een VK met een multidisciplinaire equipe, waar iedereen - zelfs anoniem - situaties van (een vermoeden van) kindermishandeling kan melden. Het centrum zal de identiteit van de melder naar het kind en het gezin toe steeds anoniem houden.

Onthoud vooral dat contact nemen met het VK niet automatisch betekent dat zij onmiddellijk in actie treden naar het gezin toe. Er wordt altijd samen met de contactpersoon nagedacht welke weg de meeste kansen biedt in functie van hulp. Het team zal het laten horen als zij oordeelt dat er snelle actie nodig is. In vele situaties kan er vanuit overleg en advies (eventueel anoniem) gereflecteerd worden over mogelijke stappen zonder onmiddellijke of rechtstreekse tussenkomst door een VK.